

ANALÝZA SPRÁVANIA DETÍ A MLÁDEŽE

THE ANALYSIS BEHAVIOR OF CHILDREN AND YOUTH

VICTOR OKECH OTIENO

ABSTRAKT

Výskum bol vykonávaný ako komparatívna prípadová štúdia v Keni a na Slovensku. V každej študovanej skupine bolo spolu 44 respondentov, 24 z Nairobi (Keňa) a 20 z Bratislavy (Slovensko). MC-HOME inventárna škála bola použitá na získanie informácií od respondentov. Po zanalyzovaní výsledkov bol zistený štatistický rozdiel medzi dvoma sledovanými skupinami ($p=0,005$). Celkové skóre MC-HOME nepotvrdilo predpokladanú nulovú hypotézu.

Kľúčové slová: správanie, dieťa, výskum procesy

ABSTRACT

The research was conducted as a comparative case study in Kenya and Slovakia. There were 44 respondents in each study group, 24 from Nairobi (Kenya) and 20 from Bratislava (Slovakia). The MC-HOME inventory scale was used to gather information from respondents. After analyzing the results, a statistical difference was found between the two treatment groups ($p = 0.005$). The overall score of MC-HOME did not confirm the assumed null hypothesis.

Key words: behavior, child, research processes

Teoretické pozadie výskumu

Štúdia vychádza z Bronfenbrennerovej Teórie ekologických systémov. Táto teória predpokladá, že ľudský vývoj je ovplyvnený najmä týmito štyrmi faktormi: procesy, osoba, kontext a čas.

a) Procesy

V tejto teórii, Bronfenbrenner používa pojem proximálne procesy (Proximal process), ktorým odkazuje na všetky vzájomné interakcie dejúce sa medzi rozvíjajúcim sa

jedincom a ľuďmi, objektmi a symbolmi prítomnými v jeho okolí. Príklady proximálnych procesov sú rodičovstvo, interakcie žiak-učiteľ, súrodenecké interakcie a pod. Bronfenbrenner považuje proximálne procesy ako

b) Osoba

Ľudské vlastnosti sú dôležitým faktorom určujúcim ľudský rozvoj. Skladá sa z troch hlavných aspektov a to: sklon/sila, zdroj a charakteristika záujmu.

Sklon/sila sú ľudské vlastnosti, ktoré môžu iniciovať alebo udržiavať prerušenie proximálnych procesov. Príklady týchto charakteristík sú motivácia, temperament, sebakontrola.

Zdroj predstavuje charakteristiky ovplyvňujúce ľudskú schopnosť efektívne sa zúčastňovať na proximálnych procesoch. Patria sem skúsenosti, schopnosti, kompetencie a prístup k sociálnemu kapitálu.

Záujem pozostáva z charakteristík, ktoré môžu privítať alebo naopak odradiť reakcie zo sociálneho prostredia. Patrí sem vek, pohlavie, rasová alebo etnická príslušnosť a fenotyp.

c) Kontext

Kontext okolia taktiež ovplyvňuje výsledky a smerovanie vývoja človeka. Podľa tejto teórie existujú štyri systémy, ktoré sú bežne prítomné v kontexte prostredia. Tieto štyri systémy sú: *Mikrosystém*, ktorý tvoria všetky interakcie tvárou v tvár dejúce sa v rodinnom, domácom, susedskom, školskom prostredí a prostredí rovesníkov. *Mezosystém*, ktorý sa skladá z procesov a spojení dejúcich sa medzi dvoma a viacerými mikrosystémami ovplyvňujúcimi rozvíjajúcu sa osobu. Medzi príklady mezosystému zaraďujeme vzťah a spojenie medzi domovom a školou alebo vzťah medzi rodičmi a učiteľmi. *Exosystém* tvoria všetky aktivity a udalosti, na ktorých sa vyvíjajúca sa osoba nezúčastňuje, ale ich výsledok má priamo vplyv na ich rozvoj. Napríklad rozhodnutie o vyhodení jedného z rodičov z práce môže mať limitujúci efekt na schopnosť rodiča pokryť potreby dieťaťa. *Makrosystém* je sociálny, *blueprints* ktorý sa vyvíja zo štruktúry mikro-, mezo- a exosystémov pre určitú skupinu. Medzi príklady makrosystému zaraďujeme náboženstvo, spoločenské normy a právo, národnú a globálnu ekonomiku.

d) Čas

Bronfenbrenner použil pojem chronosystém na určenie spôsobu ako čas ovplyvňuje ľudský vývoj. Chronosystém sa skladá z troch komponentov a to mikro-čas, mezo-čas a makro-čas. *Makro-čas* hovorí o spojitosti verzus nesúvislosti v prebiehajúcich

proximálnych procesoch; *Mezo-čas* referuje frekvencii s akou sa proximálne procesy dejú a diali v posledných dňoch a týždňoch a *Makro-čas* hovorí o zmenách v očakávaniach a udalostiach dejúcich sa v širšej spoločnosti buď v rámci jednej generácie alebo medzi viacerými generáciami (Rebecca, Elizabeth, & Knight, 2016; Edinete & Tudge, 2013; Bronfenbrenner, 1978; Bronfenbrenner, 1994; Griffore & Phenice, 2016).

Metódy

Skúmaná populácia

Účastníci výskumu boli občanmi Kene a Slovenskej republiky. Účastníci z Kene boli občanmi Nairobi, konkrétne časti South 'B'. Pentecostal Evangelistic Fellowship of Africa (P.E.F.A.) kostol v South 'B', bol použitý ako centrum výskumu a vstupný bod pre skúmanú populáciu. Respondenti z tejto populácie boli spojený do skupiny z Nairobi študijnej skupiny (ďalej už len NI). Na Slovensku sa výskum odohrával v dvoch detských centrách: Diagnostické centrum na Slovinskej ulici v Bratislave a Liečebno-výchovné sanatórium, Hrdličkova 21, Bratislava. Tieto dve centrá sú verejné reintegračné školy pre deti s poruchami správania. Respondenti z týchto dvoch študijných centier boli spojení do jednej študijnej skupiny Bratislava (ďalej už len BA). V obidvoch výskumných skupinách boli respondentmi výskumu rodičia detí vo veku od 6 do 10 rokov.

1.1 široký cieľ

Meranie a porovnanie environmentálnych faktorov, ktoré spôsobujú disociálne behaviorálne problémy u detí a mládeže medzi dvoma študijnými skupinami

1.2 špecifické ciele

- a) Meranie prostredia detí a mládeže žijúcich v Nairobi v Keni
- b) Meranie prostredia detí a mládeže žijúcich v Bratislave, na Slovenku
- c) Porovnať prostredie detí žijúcich v Nairobi s tými v Bratislave

1.3 Hypotézy

H1: Deti v Nairobi žijú v prostredí, ktoré nepodporuje vývoj disociálneho správania

H2: Deti v Bratislave žijú v prostredí, ktoré nepodporuje vývoj disociálneho správania

H3 Neexistuje štatisticky významný rozdiel medzi prostredným deti žijúcich v Nairobi a s týmito žijúcimi v Bratislave

1.4 Zber dát

Údaje boli zbierané použitím Middle Childhood Home Observation pre meranie na základe MC-HOME škály prostredia. MC-HOME je štandardizovaný dotazník

vyvinutý Caldwellom & Bradleyem (2018) na meranie domáceho prostredia. Dotazník sa skladá z 59 otázok rozdelených do 8 škál a to: schopnosť reagovať, podporovanie dospievania, emocionálne prostredie, vzdelávacie sa materiály a príležitosti, obohacovanie, rodinná spoločnosť, rodinná integrácia a fyzické prostredie. Pred začatím výskumu a získavaním údajov z dotazníka bolo získané povolenie biskupa PEFA cirkvi a riaditeľov rehabilitačných centier na Slovensku, rovnako bolo získaný písomný informatívny súhlas s použitím MC-HOME škály od jeho autorov (prof. Robert Bradley z Arizona State University) a účastníkov výskumu. Pre zabránenie zaujatosti pri zbieraní dát bol aplikovaný princíp nevedomosti (single blind). Dve skupiny štandardizovaných dotazníkov boli rozdane výskumným asistentom. Asistenti rozdali jeden štandardizovaný dotazník deťom a druhý rodičom detí. Dotazník rozdávaný rodičom bol MC-HOME dotazník, zatiaľ čo druhý rozdáný dotazník nie. Výskumní asistenti, nevedeli, kto bol priamym cieľom výskumu.

1.5 Štatistická analýza

Za pomoci Shapiro-Wilk testu bol vykonaný test normálnosti. Deskriptívna štatistika pre pokračujúce premenné bola opísaná ako stredná a štandardná deviácia. Inferenčná štatistika výskumu populácie bola získaná použitím študentov pre nezávislú vzorku. Obojstranná hodnota < 0.05 bola určená ako limit pre štatistickú signifikantnosť.

2. Výsledky

2.1 Rozdiely v domácom prostredí

Rozdiely v domácom prostredí boli skúmané analýzou štruktúry vytvorenej podľa skóre z 8 premenných. Všetkých 8 premenných bolo určených ako významné znaky proximálnych procesov dejúcich sa v domácom prostredí. Zanalyzovali sme skóre týchto premenných v rámci každej skupiny rovnako ako rozdiely jednej skupiny od druhej. Tabuľka č. 1 nižšie sumarizuje deskriptívnu štatistiku našich zistení.

Table 2.0: Summary of descriptive statistics

		Study Groups		
		Bratislava (BA) N = 20	Nairobi (NI) N = 24	P value
Parental responsivity	Mean ±	9.30 ±	8.75 ±	0.203
	SD	1.63	1.19	
	Minimum	4.00	6.00	
	Median	10.00	9.00	
	Maximum	10.00	10.00	
Encouragement of maturity	Mean ±	4.70 ±	6.00 ±	0.002
	SD	1.30	1.25	
	Minimum	3.00	3.00	
	Median	5.00	6.00	
	Maximum	7.00	7.00	
Emotional climate	Mean ±	5.00 ±	4.33 ±	0.271
	SD	1.62	2.22	
	Minimum	3.00	0.00	
	Median	5.00	4.00	
	Maximum	8.00	8.00	
Learning materials Opportunity	Mean ±	5.65 ±	3.125 ±	<0.001
	SD	1.27	2.11	
	Minimum	3.00	0.00	
	Median	6.00	3.00	
	Maximum	7.00	8.00	
Enrichment	Mean ±	5.60 ±	3.875 ±	0.021
	SD	2.04	2.63	
	Minimum	0.00	1.00	
	Median	6.0000	3.5000	
	Maximum	8.00	9.00	
Family Companionship	Mean ±	4.75 ±	4.08 ±	0.168
	SD	1.37	1.72	
	Minimum	2.00	0.00	

	Median	5.00	4.50	
	Maximum	6.00	6.00	
Family Integration	Mean \pm	2.15 \pm	2.08 \pm	0.895
	SD	1.39	1.86	
	Minimum	0.00	0.00	
	Median	2.00	3.00	
	Maximum	4.00	4.00	
Physical environment	Mean \pm	5.20 \pm	1.96 \pm	<0.001
	SD	1.96	2.88	
	Minimum	2.00	0.00	
	Median	5.50	0.00	
	Maximum	8.00	8.00	
Total	Mean \pm	42.35 \pm	34.21 \pm	0.005
	SD	6.73	11.27	
	Minimum	27.00	16.00	
	Median	43.50	30.50	
	Maximum	54.00	58.00	

SD: Standard Deviation

2.2 Test štatistického rozdielu

Uskutočnili sme t-test pre dve vzorky predpokladajúc nerovnomerné rozdiely. Zistili sme štatisticky signifikantné rozdiel ($p=0.005$) medzi Výskumnou skupinou Bratislava ($N=20$, $M=42.4$) a Výskumnou skupinou Nairobi ($N=24$, $M=34.2$). Celkové skóre tohto výskumu nedokázalo vyvrátiť nulovú hypotézu žiadneho rozdielu medzi dvoma výskumnými skupinami. Tento záver potvrdzuje, že proximálne procesy, ktoré sa odohrávajú v domácom prostredí ovplyvňujú vývoj dieťaťa.

3. Diskusia

Na základe pozorovania našej vlastnej analýzy sme prišli k záveru, že toto je prvá štúdia merajúca a porovnávajúca domáce prostredia, ktoré sú geograficky, sociálne a kultúrne vzdialené. Väčšina štúdií sa sústredila na jednotné homogénne populácie. V závislosti

od tohto sa väčšina spomínajúcich štúdií nesústredila na celkové domáce prostredie, ale skôr na špecifické aspekty prostredia, ktoré istým spôsobom narúšajú normálny vývoj detí a dospelých.

Náš súčasný výskum meral 8 rôznych aspektov prostredia na určenie toho, ako sa odlišovali medzi dvoma skúmanými skupinami. Analyzovali sme spolu skóre týchto 8 premenných a zistili štatisticky signifikantný rozdiel medzi dvoma skupinami ($N=44$, $p=0.005$). Celkové skóre týchto 8 premenných nedokázalo vyvrátiť predpokladanú nulovú hypotézu. Z tohto vychádza, že domáce prostredie respondentov žijúcich v Bratislave si bolo blízko podobné prostrediu respondentov žijúcich v Nairobi. Vzhľadom na to, že sme sa v tomto výskume sústredili na rodinu, nezistili sme žiadne rozdiely v podmienkach proximálnych procesov dejúcich sa v oboch skupinách. Proximálne procesy sú 'motory' ľudského vývoja (Dennison, Smallbone, & Occhipints, 2017). Napriek tomu, vývojové trajektórie detí v týchto dvoch skupinách neboli rovnaké.

Vzhľadom na to, že hodnota p v celkovom skóre 8 premenných domáceho prostredia bola na hraničnej hodnote, sme sa zanalyzovali týchto 8 premenných jednotlivo. Ako prvá analyzovaná premenná bola rodičovská odozva, ktorá merala citlivosť rodičov, jednotnosť a odozvu voči deťom. V tejto premennej sme zistili štatisticky signifikantný rozdiel ($p=0.203$, $N=44$) medzi dvoma výskumnými skupinami. Teda, v oboch skúmaných skupinách boli rodičia ústretoví vo vzťahu k deťom. Rozdiel medzi týmito dvoma skupinami bol ale vo frekvencii a intenzite, s akou sú rodičia ústretoví vo vzťahu k deťom. Výsledky tohto výskumu sa nezhodujú s podobným výskumom vykonaným v Taiwane (Chiu, Lin, Mahoney, Cheng, & Chang, 2017). V spomínanom výskume bola zistená korelácia medzi rodičovskou odozvou a správaním Taiwanských detí. Z tohto vyplývalo, že odozva rodičov je jednou zo základných rodičovských kvalít spojených s variabilitou rozvoja u detí. V našom výskume bola táto škála skúmaná ďalej a bolo zistené, že minimálne skóre vo výskumnej skupine Bratislava bolo nižšie (4 z 10 možných) ako vo výskumnej skupine Nairobi, ktorá vykazovala skóre 6 (z 10 možných). Jedným z možných vysvetlení je, že rodičia vo výskumnej skupine Bratislava môžu tráviť menej času so svojimi deťmi z dôvodov pracovných záväzkov alebo manželských problémov a rozvodov v porovnaní s ich rovesníkmi v Nairobi. Väčšina manželstiev v Nairobi je tvorených neformálne, napríklad spolužitím. Z tohto

dôvodu môžu byť ľahšie nadobudnuté znovu po odstránení problémov vedúcich k ich rozdeleniu.

Naším druhým faktorom domáceho prostredia boli faktory podporujúce dospievanie. Dospievanie, ako finálna známka ľudského rastu a začínajúca ľudského vývoja je dôležitým mostom medzi fázou detstva a adolescencie. Je charakterizovaná zväčšovaním ľudských orgánov, získavaním emocionálnej kontroly, rozširovaním kognitívnych schopností a schopností seba-vybudovania sociálne akceptovanými spôsobmi. V tejto kategórii sme nezistili žiadne významné odlišnosti medzi výskumnou skupinou Bratislava a Nairobi ($p=0.002$, $N=44$). Napriek tomu, skóre nepotvrdilo predpokladanú nulovú hypotézu. Prišli sme, teda, k záveru, že obidve študované skupiny sa odlišovali v podporovaní dospievania. Odlišnosti mohli vychádzať z metód a frekvencie podporovania dospievania v rámci týchto dvoch študovaných skupín. V rámci tohto atribútu, prišli k podobným záverom aj v inom výskume v Indii (Upreti & Sharma 2018) o dospievaní adolescentov v rôznych typoch rodín. V ich výskume bolo dokázané, že deti, ktoré boli vychovávané v sirotincoch mali najnižšie skóre sociálnej dospelosti ($p < 0.05$ $N=300$) v porovnaní s deťmi vychovávanými jedným rodičom alebo v úplných rodinách. Tento výskum potvrdzuje, že rôzne domáce prostredia stimulujú dospievanie v rozličným spôsobom.

Tretím atribútom domáceho prostredia bola emocionálna klíma, napríklad emocionálne rozpoloženie a tolerancia negatívnej kritiky rodičov od detí (Caldwell & Bradley, 2018). Náš výskum zistil štatisticky významný rozdiel ($p=0.271$, $N=44$) medzi skupinami Bratislava a Nairobi. Napriek tomu, že emocionálna klíma nastavená rodičmi bola v oboch skupinách rovnaká. Pri hlbšej analýze sme zistili, že študovaná skupina Nairobi mala skóre (0) v rámci atribútu emocionálnej klímy. Z tohto vyplýva, že niektorí rodičia vo výskumnej skupine Nairobi ani netolerovali negatívnu kritiku od ich detí ani nekontrolovali emócie. Tento ukazovateľ indikuje, že rodičia vo výskumnej skupine Nairobi preferujú autoritatívny štýl rodičovstva sústrediaci sa na poslušnosť, potrestanie a disciplínu. Kerry, Gamble & Angela (2006) prišli k podobnému záveru v ich štúdiu. Vyskúmali významnú negatívnu koreláciu medzi rodičovským emocionálnym vyjadrením a poruchami správania sa u detí, napríklad čím vyššia úroveň pozitívneho emocionálneho vyjadrovania, tým nižšia je úroveň porúch správania u detí.

Štvrtou premennou v rámci merania domáceho prostredia bola prístupnosť vzdelávacích materiálov a príležitostí v detskom prostredí. V rámci vzdelávacích materiálov a príležitostí sme sa sústredili na prístup k: novinám, slovníkom, rádiám, hudobným prehrávačom, umeniu, hudobným nástrojom ako klavír, veku vhodných knihách a stolu na čítanie. Tieto materiály sú najčastejšie používané na obohatenie skúseností detí. V našom výskume sme zistili štatisticky významnú odchýlku ($p < 0.001$) medzi výskumnými skupinami Bratislava a Nairobi. Tieto výsledky znamenajú, že boli prítomné obrovské odlišnosti medzi dvoma skupinami v prístupnosti vzdelávacích materiálov a príležitostí. Niektorí rodičia vo výskumnej skupine Nairobi referovali skóre (0), čo značí, že neposkytli ich deťom vôbec žiadne materiály a príležitosti na vzdelávanie. Zdá sa, že niektorí rodičia vo výskumnej skupine Nairobi si ani neboli vedomí dôležitosti vzdelávacích materiálov pre ich deti, alebo neboli vo finančnej pozícii, ktorá by im umožňovala poskytnúť deťom materiály.

Piatou premennou domáceho prostredia bolo obohatenie, napríklad miera do akej rodičia vedome používajú rodinné a spoločenské zdroje na obohatenie rozvoja svojich detí (Caldwell & Bradley, 2018). V tomto výskume patrilo medzi aktivity pomocou ktorých sme merali obohatenie napríklad návštevy rekreačných zariadení, múzeí, knižníc, miestnych/školských výletov rovnako ako aj miera v akej rodičia podporovali záujmy detí. Výsledky našej štúdie nezistili štatisticky významné rozdiely medzi výskumnými skupinami Bratislava a Nairobi ($p = 0.021$, $N = 44$). Napriek tomu, rodičia v oboch skupinách obohacovali vývoj svojich detí rôzne. Bližší výskum odhalil, že výskumná skupina Nairobi mala nižší priemer ($M = 3.9$, $N = 24$) v porovnaní s výskumnou skupinou Bratislava ($M = 5.6$, $N = 20$). K dôvodom tohto výsledku patrí, že rodičia v Nairobi výskumnej skupine neurčovali čas na pozieranie televízie pre svoje deti, nepodporovali deti k nájdeniu a udržaniu si svojich záujmov, nemali spoločné rekreačné aktivity, nikdy nepodporovali talent u svojich detí a niektorí nevideli potrebu a dôvod prečo by mali svoje deti posielat' do knižnice alebo na vedecké/historické výlety. V kvalitatívnom výskume robenom v Keni (Sarah, Paul, Suncica, Caroline, & Paul, 2016) bolo zistené, že matky preferovali spievanie, hry, tanec a rozprávanie príbehov ich deťom ako spôsob stimulácie psychologického vývoja u detí. Ďalej bolo zistené, že matky mali pocit, že učenie ich detí bola školská aktivita a mali by ju vykonávať výlučne učitelia, rovnako niektoré bol často prítomný nedostatok

a neprístupnosť kníh v lokálnom jazyku a z toho vyplývajúca jazyková bariéra a vysoké ceny kníh (väčšina kníh nie je písaných v lokálnych dialektoch).

Šiestou premennou v meraní domáceho prostredia bola rodinná súdržnosť, napríklad miera do akej je dieťa zapájané do aktivít spolu so svojimi rodičmi podporujúcich súdržnosť a vzájomnú zábavu (Caldwell & Bradley, 2018)). V našom výskume sme sa viac venovali spôsobom ako rodičia používali súdržnosť na učenie ich detí niektorých konceptov ako finančná gramotnosť alebo komunikačné schopnosti. Výskum zistil štatisticky signifikantný rozdiel medzi výskumnými skupinami Bratislava a Nairobi ($p=0.168$, $N=44$). Z toho vyplýva, že skóre v tejto premennej nedokázalo potvrdiť nulovú hypotézu o žiadnych rozdieloch. Rodičia v oboch skupinách zapájali deti do spoločných aktivít na rovnakom základe napríklad pri prijímaní návštev, chodení na spoločné udalosti, diskutovaní o televíznych programoch spolu s deťmi. Podľa Jingxin, Xia & Mefang (2015) má súdržnosť terapeutický efekt na deti, pričom im pomáha predchádzať pocity osamelosti, nevhodnosti a depresíí.

Rovnako sme v škále domáceho prostredia merali aj rodinnú integráciu, napríklad zapájanie sa rodičov. V tejto škále bol zistený štatisticky signifikantný rozdiel medzi dvoma skupinami ($p=0.895$, $N=44$). Z tohto vyplýva, že v oboch skupinách bol rozdiel v zapájaní sa rodičov do aktivít s ich deťmi. Rovnako bolo zistené, že v oboch skupinách – Bratislava ($M= 2.2$, $SD 1.4$, $N=20$) a Nairobi ($M=2.1$, $SD 1.8$, $N=24$) trávila otcovská postava s deťmi menej času a zriedka sa zúčastňovala na rekreačných aktivitách spolu s ich deťmi. Naša posledná premenná sa sústredila na adekvátnosť fyzického aspektu v domácom prostredí rovnako ako v jeho okolí. Naš výskum považoval za kľúčový aspekt fyzického prostredia, výskum prítomnosti obrázkov v izbe/na stene, ktoré boli atraktívne pre deti, čistotu izby, preplnenosť domova a štrukturálnu bezpečnosť domu. Fyzické prostredie má kľúčovú úlohu v detskom vývoji. Poskytuje základ pre ďalšie spúšťače proximálnych procesov v domácom prostredí. Napríklad Goux & Maurin (2005) zistili, že preplnenosť domova viedla k nižším výsledkom detí v škole. Rovnako predpokladáme, že nižšie skóre Nairobi výskumnej skupiny v porovnaní s výskumnou skupinou Bratislava by mohlo mať svoj pôvod vo fyzickom prostredí.

ZÁVER

Je nevyhnutný rozvoj podpory detského vývoja rovnako ako systému sociálnej ochrany, ktorý sa nesústreďuje len na statické faktory, ale na celistvosť domáceho prostredia. Tak detske prírodu spôsobujú disocialného správania (Nesrméry, 2016) Šebestová (2012) uvádza, že mnohým z nás sa automaticky vynára otázka, prečo práve napr. v sociálnej oblasti sa robia nepriaznivé reformy - zmeny, ktoré sa dotýkajú najzraniteľnejších skupín obyvateľstva, a to až do takej miery, že sa spochybňujú práva na zachovanie ľudskej dôstojnosti a rovnosti každého občana pred zákonom. Legislatíva predsa nedelí ľudí na bohatých alebo chudobných, seniorov alebo zdravotne ťažko postihnutých, ale každému občanovi garantuje neodňateľnosť, nescudziteľnosť, nepremlčateľnosť a nezrušiteľnosť základných ľudských práv a slobôd.

Psychologické a biologické teórie popisujúce všetky príčiny porúch správania sa detí a mládeže sú pre odborníka zaoberajúceho sa predmetnými poruchami správania významným faktorom. Špecialisti napomáhajú pri identifikovaní a posudzovaní konkrétnej príčiny, alebo stavu pre voľbu ďalšieho priebehu podpory jednotlivca.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

CALDWELL, B., & BRADLEY, R. (2018). *HOME Inventory Administrative Manual: A Comprehensive Edition*. Tempe: Connect Centre Press.

CARRINGTON, S., & ZUBRICK, S. R. (2012). What Shapes the Development of Indigenous Children? In H. Boyd, & N. Biddle, *Survey Analysis for Indigenous Policy in Australia: Social Science Perspectives* (pp. 79-102). Canberra: Australian National University E- Press.

CHIU, C.-H., LIN, C.-S., MAHONEY, G., CHENG, S.-F., & CHANG, S.-H. (2017). Pivotal Behavior as the mediator of the Relationship between parental Responsiveness and Children's Symbolic Behavior. *Infant Behavior and Development*, 48 (part B), 157-163.

AXFORD, N. (2010). Conducting Needs Assessments in Children's Services. *British Journal of Social Work*, 40 (1), 4-25.

BRONFENBRENNER, U. (1994). Ecological Models of Human Development. In T. Husen, & N. Postlethwaite, *Encyclopedia of Education* (pp. 1643-1647). Oxford: Elsevier.

BRONFENBRENNER, U. (1978). *The Ecology of Human Development: Experiment by Nature and Design*. Cambridge: Harvard University Press.

DENNISON, S., SMALLBONE, H., & OCCHIPINTS, S. (2017). Understanding How Incarceration Challenges Proximal Processes in Father-Child Relationships:

Perspectives of Imprisoned Fathers. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 3 (1), 15-38.

DOMINIQUE, G., & ERIC, M. (2005). The Effect of Overcrowded Housing on Children's Performance at School. *Journal of Public Economics*, 89 (5-6), 797-819.

EAMON, M. K. (2001). The Effects of Poverty on Children's Socio-emotional Development: An Ecological Systems Analysis. *Social Work*, 46 (3), 256-266.

EDINETE, M. R., & TUDGE, J. (2013). Urie Bronfenbrenner's Theory of Human Development: Its Evolution from Ecology to Bioecology. *Journal of Family Theory and Review*, 5 (4), 243-258.

JANOŠIKOVA, E. (2013). Hodnoty Preferovane Agresormi Sikonovania-Naplňaju Ich Zivoty Zmyslom. In V. Hudeckova, & P. Bryndzak, *Krizovatky IV: A - ako Agresia*: (pp. 65-75). Bratislava: Mgr. Tomas Cehlar.

JINGXIN, Z., XIA, L., & MEFANG, W. (2015). Parent-Child Cohension, Friend Companionship and Left Behind Children's Emotional Adaptation in Rural China. *Child Abuse and Neglect*, 48 (October 2015), 190-199.

KERRY, L. M.-M., GAMBLE, W. C., & ANGELA, R. T. (2006). Family Emotional Climate and Sibling Relationship Quality: Influences on Behavioral Problems and Adaptation in pre-school aged Children. *Journal of Child and Family Studies*, 16 (1), 61-73.

KITSAO-WEKULO, P. K., HOLDING, P., ROBERT H. BRADLEY, H. G., KVALSVIG, J., MINICH, N., BURANT, C. J., et al. (2017). Exploring Differences in the Rural Home Environment: The Role of Biological and Environmental Factors. In A. Abubakar, & F. J. Vijver, *Handbook of Applied Developmental Science in Sub-Saharan Africa* (pp. 55-73). New York: Springer Nature.

MAČKINOVÁ, M.- MAČKIN, J., MAČKINOVÁ, M. Penitenciárna a pospeniterciálna starostlivosť. =Penitencenary and post penitencenary care.= Strafvollzugsansalten und Strafanstalten. Užgorod: RIK - U, 2017.- 231s. ISBN 978-617-7404-75-9

NAZARETH, A., WEISBERG, S. M., MARGULIS, K., & NEWCOMBE, N. S. (2018). Charting the Development of Cognitive Mapping. *Journal of Experimental Child Psychology*, 170 (June 2018), 86- 106.

NESZMÉRY, Š. 2016. Problematika medzinárodného únosu dieťaťa. IN: Aktuálne otázky súkromného práva Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v dňoch 5. a 6. septembra 2016. Akadémia Policajného zboru v Bratislave ISBN 978-80-8054-696-0

PIERCE, S. H., ALFONSO, E. M., & GARRISON, M. E. (1998). Examining Proximal Processes in Young Children's Home environment: A Preliminary Report. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 27 (1), 3-34.

REBECCA, M. B., ELIZABETH, B., & KNIGHT, G. P. (2016). Future Prospects for Studying Ethnic and Racial Minority Youths and Families in Diverse Rural and Non-Rural Context. In J. C. Lisa, & C. Gustavo, *Rural Ethnic Minority Youth and Families*

in the United States: Theory, Research and Application (pp. 267-286). Cham: Springer International Publishing Switzerland.

ROBERT, H. B., BETTYE, M. C., STEPHEN, L. R., HOLLY, M. M., & PANDIA, H. (1988). Home Observation for Measurement of the Environment: Development of a Home Inventory for use with Families Having Children 6 to 10 years Old. *Contemporary Educational Psychology* , 13 (1), 58-71.

ROBERT, J. G., & LILIAN, A. P. (2016). Proximal Processes and Causality in Human Development. *European Journal of Educational and Development Psychology* , 4 (1), 10-16.

SARA, A. H., COLLEEN, M. G., & DAVID, J. P. (2016). Understanding the Home Math Environment and its Role in Predicting Parent Report of Children's Maths Skills. *PLOS one* , 11 (12), 1-30.

SARAH, E. W., PAUL, O., SUNCICA, L., CAROLINE, J. H., & PAUL, R. (2016). Psychosocial Stimulation: A Qualitative Study on Kenyan Mothers and Challenges to Promote Children's Development. *Journal of Child and Family Studies* , 25 (6), 1840-1847.

STEPHANIE, S., CORNELIA, H. M., FISHER, A., & WARDLE, J. (2015). The Obesogenic quality of the Home Environment: Association with Diet, Physical Activity, TV viewing and BMI in Preschool Children. *PLoS One* , 10 (8), 1-17.

ŠEBESTOVÁ, P. 2012. *Ambivalentnosť reformnej paradigmy sociálnej práce*. In: Starnutie populácie – celospoločenský problém: Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou - Katedra sociálnych služieb a poradenstva FSV Univerzity Cyrila a Metoda v Trnave. 2012. ISBN 978-80-8105-397-9.

UPRETI, R., & SHARMA, S. (2018). A Study on Social Maturity of Adolescents across their Family Type. *Indian Journal of Health and Wellbeing* , 9 (3), 401-403.

WANG, Q. (2018). Studying Cognitive Development in Cultural Context: A Multilevel Analysis Approach. *Developmental Review* , 50 (Part A), 54-64.

KONTAKT

Mgr. Victor Okech Otieno, PhD.

Katedra sociálnej práce,

Pedagogická fakulta Univerzita Komenského v Bratislave

Email: okech1@uniba.sk

